Absentismus romských dětí v závislosti jaký druh školy navštěvují (2020)

1. Úvod

Desátý přehled mezinárodní klasifikace nemocí klasifikuje absentérství jako poruchu chování, podskupinu socializovaných poruch chování, která charakterizuje opakující se asociální nebo vzdorné chování[1].
Legislativa: Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

- § 22 stanoví povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků
- § 30 školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád
- § 31 vzdělávací opatření
- § 36 plnění školní docházky
- § 22 stanoví povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků
- Zákonní zástupci dětí a nezletilých osob jsou povinni: prokázat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve třídě v souladu s podmínkami stanovenými ve školním řádu
- Dospívající žáci a studenti jsou povinni: prokázat důvody své nepřítomnosti ve třídě v souladu s podmínkami stanovenými ve školním řádu
- Pokyny k jednotnému postupu pro propuštění a osvobození žáků z výuky, prevence a penalizace nepřítomnosti (postup je vnitřně upraven školními předpisy)
- Neomluvenou nepřítomnost do 10 hodin omlouvá třídní učitel s právním zástupcem žáka nebo dospělým žákem formou pohovoru
- Ředitel školy řeší neomluvenou nepřítomnost delší než 10 hodin
- Při neomluvené nepřítomnosti delší než 25 hodin zašle ředitel oznámení o pokračujícím záškoláctví na OSPOD nebo DP. Tato ohlašovací povinnost je založena na platných právních předpisech.

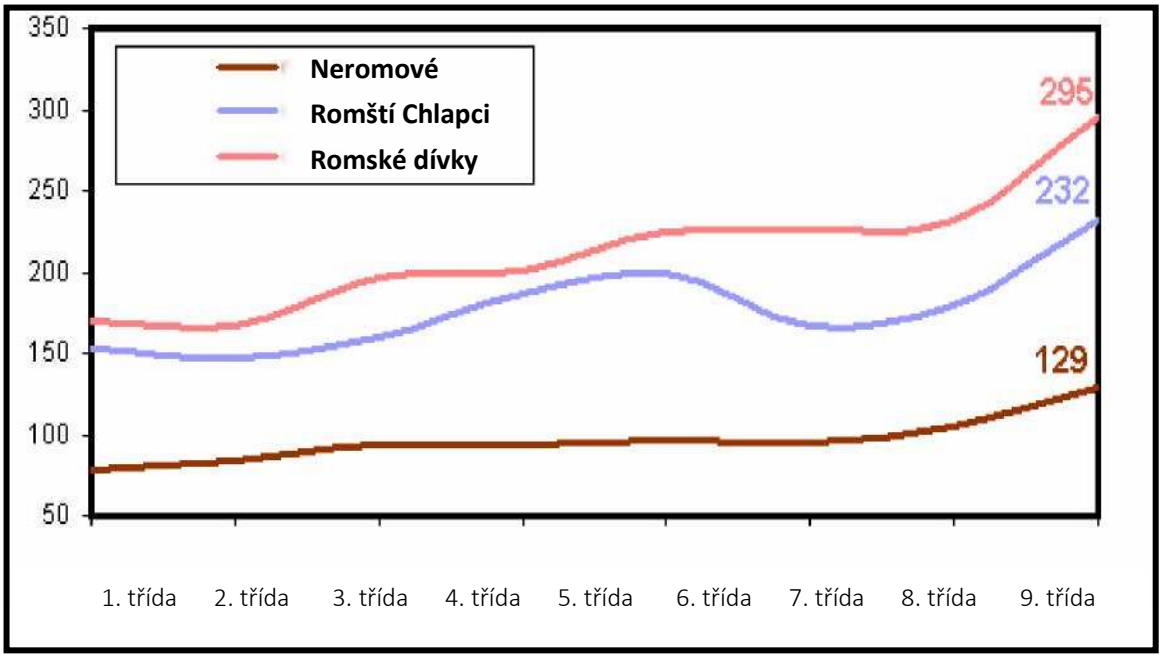
Ministerstvo školství nevede žádnou statistiku o absenci v České republice.

[1] *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů: ICD-10: Revize 10: Aktualizovaná verze na 1. 4. 2014 online 2. Aktualizováno. rel. Praha: Bomton Agency, 2008, 874 s. [Cit. 2017-05-20). str. 251.*

2. Analýza existujících dat – hlavní zjištění

Romské žáky postihuje až trojnásobně vyšší omluvená nepřítomnost ve srovnání s vrstevníky, především na druhém stupni, a lze pozorovat rozdíly i mezi pohlavími, přičemž dívky jsou častěji nepřítomny. S rostoucím zastoupením romských žáků mezi všemi dětmi ve škole stoupá jak průměrná absence, tak i počet neomluvených hodin.

Rozvoj zmeškaných hodin v jednotlivých letech (srovnání mezi romskými a neromskými žáky – na všech školách)

- Zvýšená omluvená nepřítomnost postihuje sociálně znevýhodněné žáky, nikoli Romy jako takové, protože souvisí s faktory způsobujícími na sociální znevýhodnění (nemotivující prostředí, rizikové chování atd.)
- Velkým problémem je skryté záškoláctví, kdy dítě odchází ráno „do školy“, ale do školy nejde a jeho rodiče ho ještě, potom co to zjistí, omlouvají. V některých případech školy s vyšším rizikem záškoláctví vyžadují od rodičů informovaný souhlas a vyžadují u dětí, které chyběly déle než tři dny, lékařský certifikát. Škola nepřijme pouze potvrzení od rodičů. Toto opatření údajně významně snížilo míru absence v některých školách[2].

[2] Závěrečná zpráva výzkumného projektu, Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže, Praha, listopad 2007, strana 25

Množství zmeškaných hodin se obecně vztahuje k prospěchu žáka; čím více hodin žák zameškává, tím více se horší jeho prospěch. Tento vztah je na druhém stupni ještě silnější. Frustrace ze špatného prospěchu může zase negativně ovlivnit míru absence. Počet zmeškaných hodin však během školní docházky není stejný. Počet zmeškaných hodin a prospěch rostou s rostoucím stupněm. Tento vztah platí jak pro romské děti, tak pro většinovou populaci. Počet zmeškaných hodin je však u romské populace výrazně vyšší.
S postupujícím věkem se zhoršuje absence romských žáků i žákyň z majoritní populace. Počet zmeškaných hodin je však výrazně vyšší v případě romských dívek a chlapců. Zatímco na prvním stupni lze jejich množství přičíst zvýšené morbiditě (nemocnosti), ve druhé fázi se zdá být důležitým ukazatelem vztah žáka ke škole. Vyhýbá se škole.

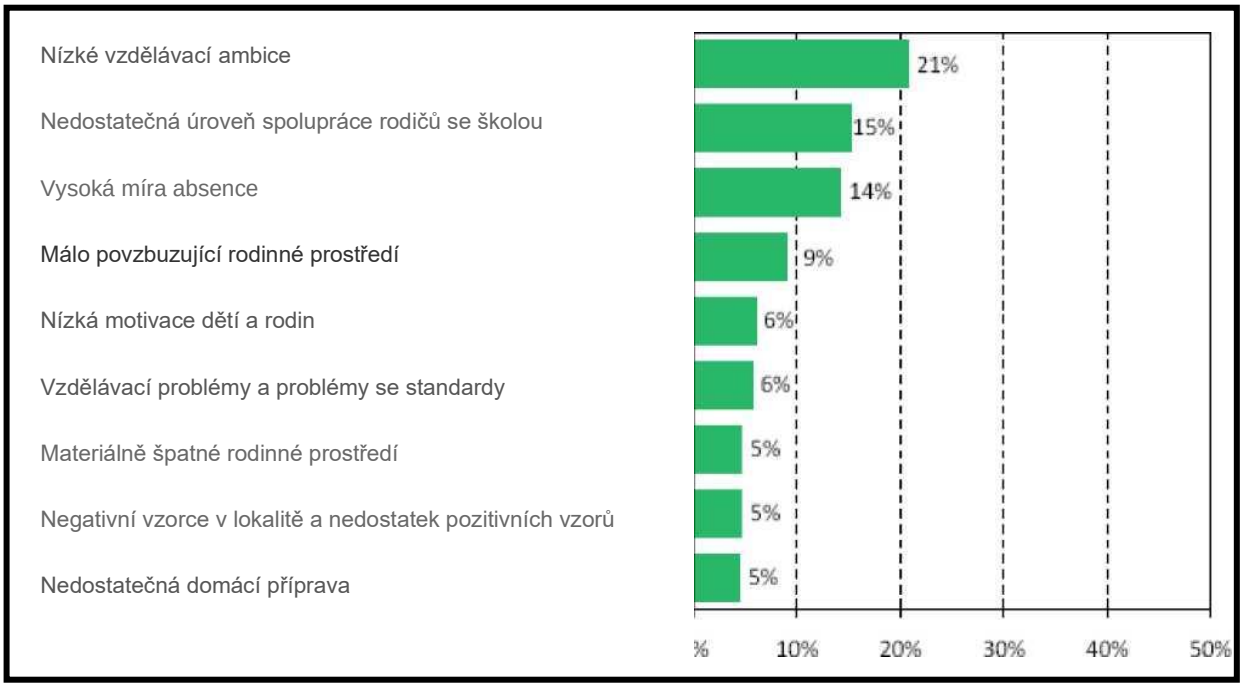
Legislativa

V českém vzdělávacím systému rozlišujeme dva typy absence: omluvená absence a neomluvená absence.

Omluvená nepřítomnost je běžná a dá se říct „v pořádku“ (do tří dnů může rodič omluvit dítě), ale škodlivým jevem je pak nadměrná – častá nepřítomnost (více než tři dny musí být omluvena pediatrem), která již má znatelný dopad na prospěch žáka. Existuje mnoho případů, kdy žák z důvodu nemoci a zvýšené nepřítomnosti opakoval rok nebo byl v minulosti přeřazen do praktické školy.
Druhým druhem nepřítomnosti je neomluvená absence, nazývaná také záškoláctví. Neomluvená nepřítomnost žáka ve třídě je považována za záškoláctví. Školy interně reagují na praxi záškoláctví tak, že sledují počet neomluvených hodin, které pak vyhodnotí jako porušení školních pravidel a obvykle trestají disciplinárním řízením. Tyto kroky však musí vždy odpovídat právním normám. V případě pokračujícím, zvýšeném a opakovaném záškoláctví následuje trestní stíhání rodičů a soudní sankce.

Odůvodnění výběru tématu výzkumu

„Prospěch žáků je také ovlivněn nadměrnými absencemi; v případě romských dětí je absence v porovnání s jejich vrstevníky téměř trojnásobná a roste s rostoucím věkem.
Zároveň pokles výkonu romských žáků na druhé stupni, indikovaný jejich docházkou a přínosem, výrazně ovlivňuje jejich vzdělávací šance z hlediska úspěšného dokončení základní školy, zejména z hlediska jejich šance na přechod na střední školu. “ (GAC, 2009, s. 29 a další.)

Zajímavé na této tabulce je to, že vysoká míra absentismu sama o sobě, je považována za hlavní příčiny vzdělávacích problémů romských žáků, zatímco nízké vzdělávací aspirace jsou v tomto případě jednoznačně na prvním místě.
V tomto výzkumu jsme se chtěli soustředit nejen na počty omluvených/neomluvených hodin, ale také na důvody absence z pohledu rodičů, a to ještě v závislosti na druh školy, které tyto děti navštěvují.
Vzhledem k naší praxi a častému kontaktu s rodiči víme, že míra absence se liší od typu školy a vysoká absence závisí také na vztahu a schopnosti komunikace mezi rodiči a učiteli.
Nechceme přesunout břemeno odpovědnosti z rodiče na školu, ale chceme prokázat, že ve školách, kde je dobrá úroveň komunikace a vztahů mezi rodiči a učiteli, je míra absence nižší než na jiných školách.
Otázka tedy zní. „Vyskytuje se vysoká míra absentismu romských dětí ve všech typech škol a jak míra je vztahu mezi rodiči a učiteli spojena s absencí?

Popis lokalit a škol

Hlavním cílem našich kampaní je uschopňovat a posilovat romské rodiče tím, že posilujeme schopnosti lídršipu v romských komunitách v Ostravě a Ústí nad Labem s ohledem na rovný přístup romských dětí ke kvalitnímu vzdělání. Systematicky přitom sbíráme data přímo z komunity, což nám umožňuje mít přístup ke skutečným údajům o rovném přístupu romských dětí ke kvalitnímu vzdělání a také o počtu a etnickému složení základních škol v Ostravě.
Ostrava a Ústí jsou města s vysokou koncentrací Romů a vysokým počtem segregovaných škol. Ministerstvo školství uvádí, že v České republice existuje 12 škol s více než 90 % romských dětí (aniž by je pojmenovávaly), ale uvádí, že 7 jich je v Moravskoslezském kraji (Ostravě) a 5 jich je v Ústeckém kraji.
Romské děti v Ostravě i Ústí navštěvují nejen segregované školy, ale jsou také v běžných školách (některé děti i díky naším kampaním), takže chceme zjistit, zda existují rozdíly v počtech zameškaných hodin a důvodech absence v segregovaných a běžných (mainstreamových) školách.

Popis metodologie

Zvolili jsme kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo především ověřit a porovnat zjištění statistických analýz dat o absenci romských žáků v různých školních prostředí získaných ze škol, s výpověďmi rodičů o tom, jak oni vnímají školu a komunikaci s učiteli.

ŠKOLY – Za tímto účelem jsme navštívili deset škol v Ostravě a Ústí, segregované (s více než 90 % romských dětí) a běžné školy (s 5 až 25 % romských žáků), abychom zjistili míru absence na těchto školách, a opatření která každá škola používá k omezení absentismu.

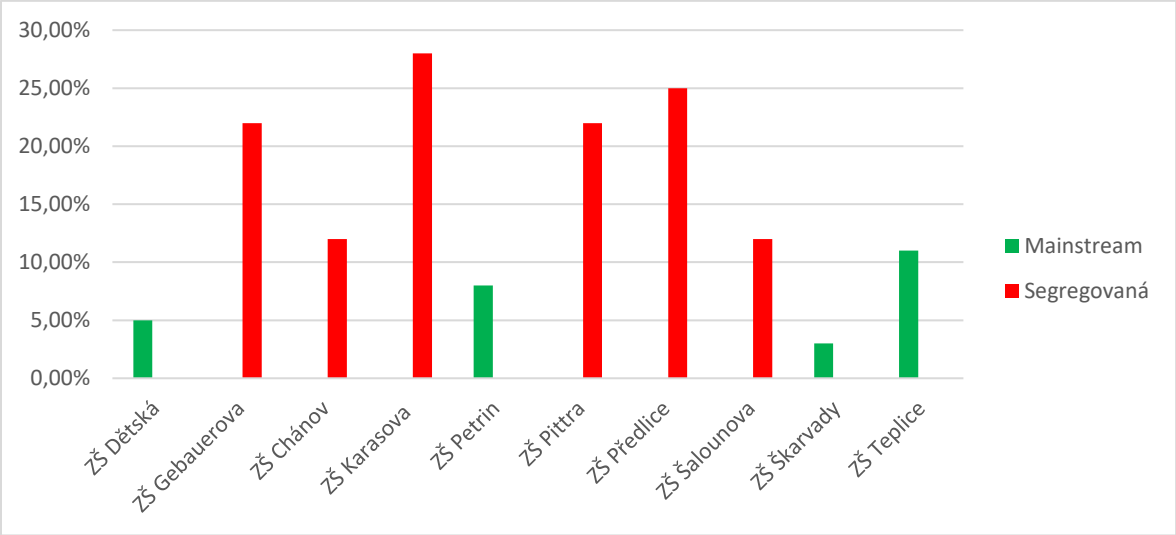
RODIČE – Abychom lépe pochopili kontext a prostředí, ve kterém jsou romské děti v každém typu školy vzdělávány, doplnili jsme informace získané ve školách o vnější pohled prostřednictvím rozhovorů s 80 rodiči děti vzdělávaných v dotazovaných školách.
Protože naší hlavní hypotézou je, že faktor prostředí, a to nejen domácího, ale i školního, může hrát obrovskou roli v míře absence, neptali jsme se rodičů na absenci přímo, ale spíše jaké jsou vztahy mezi nimi a školou a jestli jejich děti rádi chodí do školy.
Až potom jsme se zeptali na počet zmeškaných hodin za rok, a pokud s tím souvisí to, co říkali o škole. V zásadě, jestli to, že dítě nechce chodit do školy, souvisí s tím, že se ve škole necítí dobře nebo čelí nepřátelskému přístupu učitelů nebo spolužáků.

Zjištění výzkumu

Otázky pro školy

Prvním zjištěním bylo rozdílné procento absence v segregovaných a běžných školách. Zdá se, že v běžných školách není absentismus velký problém, a i když je míra absencí vyšší u romských dětí, celkový procento zmeškaných hodin není tak dramaticky velké ve srovnání se segregovanými školami.

Tabulka 1. Míra absence v roce 2018

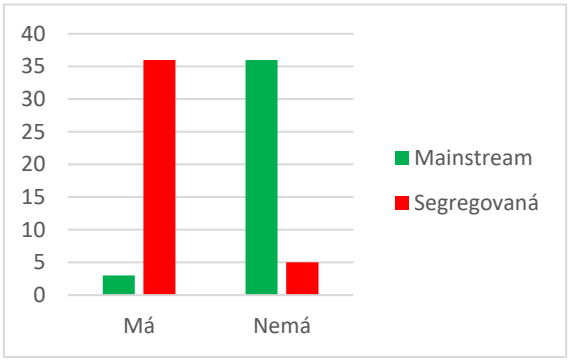
Z tabulky jasně vidíme, že míra absencí je vyšší v segregovaných školách (červená), než v běžných školách (zelená), ale stále může být vysoká absence problémem v běžné škole, jako například ve škole v Teplicích, která je běžnou školou, ale mají téměř stejnou míru absence jako segregovaná škola Šalounova. Dokonce i mezi segregovanými školami se může vyskytovat velký rozdíl jako třeba mezi školou Šalounova a školou Karasova. Když jsme se ptali ve školách, co je příčinou této vysoké míry absence, bylo nám řečeno, že je to nedostatek ocenění pro vzdělávání romských rodičů, a na otázku, co je za nízkou mírou absence v jiných školách ředitelé odpovídali, že je to dobrá komunikace s rodiči a jako důkaz podporující toto opatření byla poznámka ředitelky Karasové, která uvedla ***„Abychom zlepšili komunikaci s rodiči, umožnili jsme rodičům přivést dítě až do třídy a mít příležitost mluvit s učitelem každý den. Od tohoto opatření se počet hodin absencí v tomto roce snížil o 5 000 hodin. “.***

Na škole ZŠ Petrin se daří udržet nízký počet zameškaných hodin také díky efektivní komunikace s rodiči, která je účinnější než samotná perzekuce. Jak nám řekla asistentka pedagoga „děti mají školu rádi a zůstávají ve škole do pozdních odpoledních hodin, skoro to vypadá, že se jim nechce ani jít domů“, k tomu přispěla komunikace s rodiči a mimoškolní aktivity.

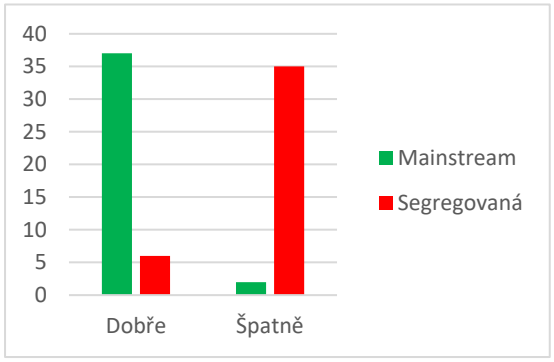
Otázky rodičům

V rozhovorech s rodiči byla první otázka „má vaše dítě nějaké problémy ve škole?“ a odpovědi v následující tabulce 2 ukazují opět obrovský rozdíl, pokud porovnáme segregované a běžné školy.
Potvrzení tohoto rozdílu můžeme vidět v tabulce číslo 3, odpověď na otázku „Jak se vaše dítě cítí ve škole?“

Tabulka 2 Má vaše dítě nějaký problém ve škole?

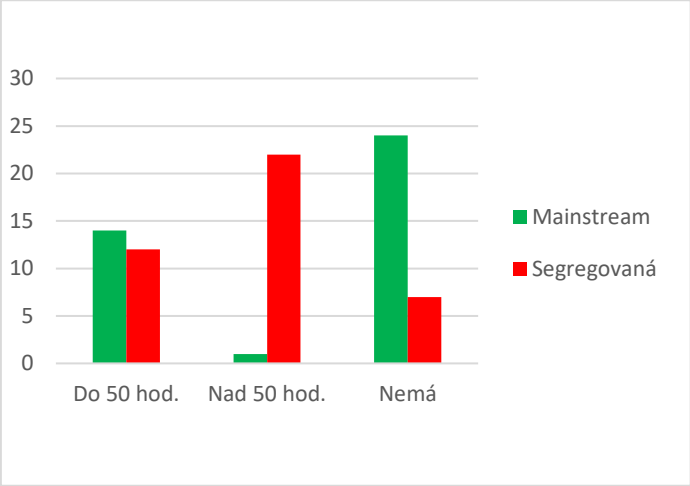

Tabulka 3 Jak se vaše dítě cítí ve škole?

Na obě otázky jsme získali jinou odpověď, když se jednalo o segregovanou, nebo běžnou školu. Věříme, že dítě méně „chybí ve škole, pokud „má školu rád“. Problémy ve škole často vedou k pokusům o vyhýbání se školní docházce.
Od rodičů, které mají děti v segregovaných školách byly zmíněny různé „problémy“, jako je ponižování a šikana od učitelů, ale také nepříjemné prostředí školy (špinavé toalety a třídy).
V běžných školách nebyly zmíněny téměř žádné problémy, a pokud byly nějaké, tak jen několik málo spojených s šikanou ze strany spolužáků.
Jasně vidíme, že v segregovaných školách uvedlo více rodičů nějaký druh „problémů“ a jen málo rodičů se zmínilo o „problémech v běžných školách“.
Na otázku „jak se vaše dítě cítí ve škole“, velký počet dětí uvedlo, že se cítí špatně v segregovaných školách, a naopak velký počet dětí se cítí dobře v běžných školách.
Pokud jde o počet nepřítomností, chápeme, že rodič má jen hrubý přehled o počtu hodin, ale dává nám představu o tom, jak rozdílná jsou čísla, pokud se jedná o segregovanou, nebo běžnou školu.

Tabulka 4 Kolik hodin nepřítomnosti má vaše dítě zhruba za rok?

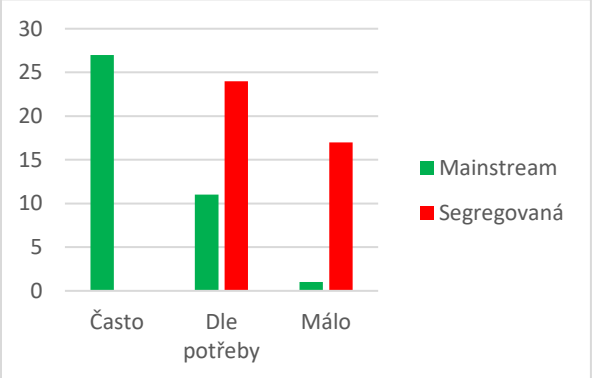
Vidíme, že absence do 50 hodin je problémem v obou „typech“ škol, ale absence nad 50 hodin není tak často vidět v běžné škole.

Existují individuální případy dětí s více než 300 hodinami nepřítomnosti v segregovaných školách a pokud je takových dětí na škole více, je celková míra absence v celé škole vysoká. Některé z těchto dětí s vysokou mírou absence se vyskytnou také v běžných školách, ale jedná se pouze o výjimky.

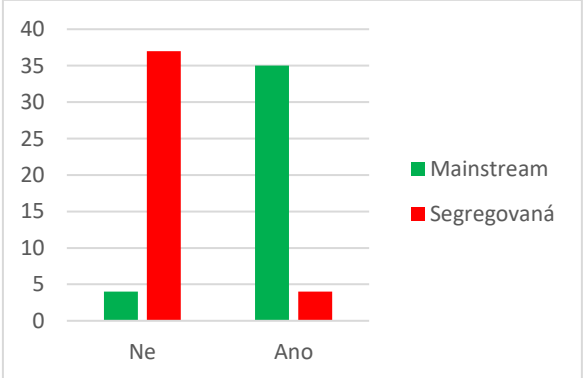
Odpovědi na počet hodin od rodičů také podporují čísla, která jsme dostali od škol. Na běžných školách je nízký počet hodin, nebo dokonce žádná absence, vysoký počet hodin a počet dětí s vysokou absencí.

Naší hlavní hypotézou je, že míra absence je úměrná kvalitě komunikace mezi rodiči a školou. Zmiňujeme kvalitu místo frekvence, protože je důležité, aby byl rodič ve vzdělávacím procesu vnímán jako partner, a nejen ten, kdo musí zajistit, aby dítě chodilo do školy a vypracovalo domácí úkoly.
Jak často vás škola kontaktuje? Touto otázkou jsme chtěli zjistit názor na frekvenci, ale i v následující otázce kvalitu komunikace se školou.

Tabulka 5 Jak často vás škola kontaktuje

Tabulka 6 Kontaktuje vás škola, i když není žádný problém?

Na otázku „jak často vás škola kontaktuje“ odpověděli „často“ jen rodiče z běžných škol, někteří rodiče z běžné školy také odpověděli „pokud něco potřebují“, ale jen několik rodičů má pocit, že je škola kontaktuje málo.

Naproti tomu v segregované škole rodiče odpověděli buď „pokud něco potřebují“, nebo na frekvenci „málo“. Použili jsme další otázku, abychom zjistili, zda škola kontaktuje rodiče pouze tehdy, když je problém, nebo zda je kontakt udržován i z jiných důvodů (informovat, pochválit, varovat atd.).

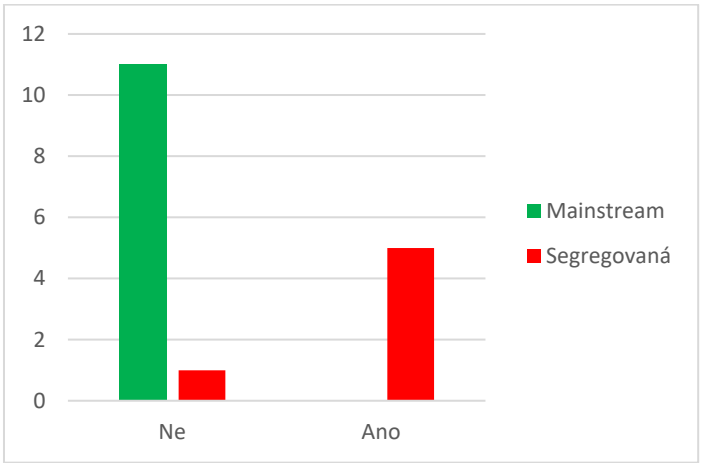
Ukazuje, že učitelé v běžných školách kontaktují rodiče z jiných důvodů, než informují o problémech, a v segregovaných školách pouze tehdy, když je problém. Někteří rodiče vznesli obavu, že některé segregované školy řeší rizikové situace tak, že vynechají komunikaci s rodiči a často využívají služeb OSPODu nebo dokonce policie. V běžných školách mají rodiče pocit, že jsou kontaktováni často, a to nejen v případě problému. V běžné škole také využívají neformální setkání s rodiči častěji než v segregovaných školách.

Na otázku, jak škola vidí komunikaci s rodiči, byly také dva typy odpovědí. V běžných školách vidí spolupráci jako dobrou a nevyužívají externí instituce vůbec (OSPOD, policie, nevládní organizace), nebo jen příležitostně, a naopak v segregovaných školách vidí komunikaci s rodiči jako problém, někde uvedli, že je komunikace nemožná a často využívají represivní instituce jako jedinou možnost.

Některé segregované školy si dokonce stěžují na agresivitu rodičů, a naopak na běžných školách jsme tento jev nezaznamenali.

Jako doplňující otázku, jsme položili rodičům tuto: „Existují případy, kdy dítě odmítne chodit do školy z jiného důvodu než z důvodu nemoci“? A je zajímavé, že v segregovaných školách bylo více kladných odpovědí než v běžných školách. Žádný z rodičů, kteří mají dítě v běžné škole, tuto možnost nepotvrdil.

Tabulka 7 Stává se, že dítě nechce chodit do školy z jiného důvodu než nemoc?

Shrnutí a doporučení

Naším záměrem není snížit odpovědnost rodičů za posílání dítěte do školy a nutnost podporovat jeho vzdělávání. Chápeme, že v některých rodinách není vzdělání vysokou prioritou, třeba proto, že někteří Romové nevěří, že dobré vzdělání pomůže prolomit kruh chudoby. Tento předpoklad vychází z jejich zkušeností s překážkami při hledání slušného zaměstnání, z osobních zkušeností s odmítnutím jen kvůli tomu, že jsou Romové, bez ohledu na jejich vzdělání, nebo ze zkušeností lidí, které znají, které odmítli zaměstnat jen proto, že byli Romové, dokonce i vysoce vzdělaní. Musíme však být opatrní a vyvarovat se zevšeobecňování, protože stále více rodičů má se zaměstnáním pozitivní zkušenosti, zejména v posledních letech, kdy je ve všech průmyslových odvětvích vysoká poptávka po pracovní síle. Informace o těchto pozitivních zkušenostech se rychle šíří díky internetu a také díky našim kampaním a dalším nevládním organizacím, které ukazují úspěšné Romy, vidíme stále více rodičů, kteří chtějí, aby jejich dítě bylo vzděláváno, a nejen aby dokončily povinné základní vzdělání.

Naše hypotéza byla taková, že problém s vysokou absencí romských dětí je v segregovaných školách častější a že existuje více důvodů pro absenci než jen nedostatek ocenění pro vzdělávání romských rodičů, jak je to interpretováno školami. Velkou úlohu hraje význam prostředí a nízká očekávání učitelů, dobré vztahy mezi učiteli a rodiči, učiteli a žáky a mezi žáky.

Tato hypotéza byla potvrzena a vidíme obrovskou propast mezi mírou absencí v segregovaných a běžných školách (viz tabulka 1 a 4). Vzhledem k tomu, že mezi romskými dětmi je vyšší míra absence než mezi většinovými dětmi, logickým řešením by bylo zabránit vytváření segregovaných škol obzvláště když víme, že prostředí má velký vliv na chování jedince. Zejména když vidíme, že tyto segregované školy nejsou schopny tento „problém“ řešit pomocí přirozených opatření. Učitelé v těchto školách ztratili citlivost a lze říci, že i „spojení“ s romskými rodiči (viz tabulka 5 a 6) a některé školy boj se špatnou komunikací již dávno vzdali.

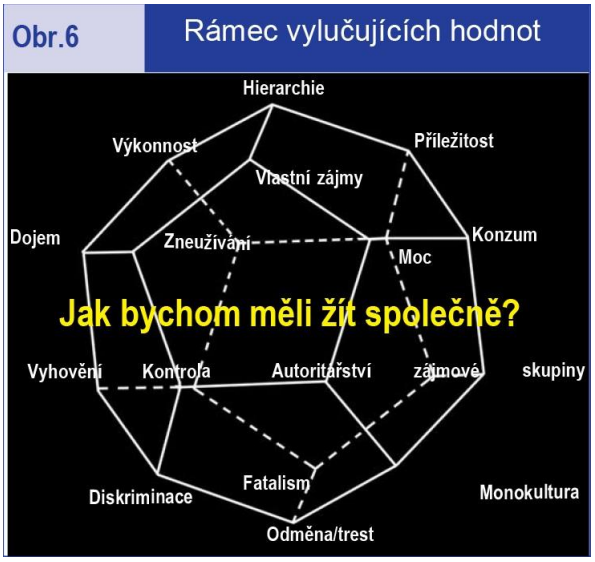
Romští rodiče, kteří mají problémy s „každodenním životem“ (nevyhovující bydlení, přístup k zaměstnání, výskyt patologických jevů a nízké vzdělání) zase vnímají školu jako nepřítele což někdy učitelé potvrzují neochotou komunikovat, averzí a vyhrůžkami policií a OSPODEM, čímž situaci ještě zhorší. K problémům, které již romské rodiny mají, škola přidává další, což vytváří averzi dětí k tomu, aby chodily do školy, averzi rodičů vůči učitelům a vzdělávání jako takovému (viz tabulka 2 a 3).

Existují některé segregované školy, které mají podobnou absenci jako některé běžné školy (ZŠ Šalounova a ZŠ Teplice), ale důvody absence jsou mnohdy úplně jiné než v běžné škole. Relativně nízká absence v jedné škole, ve které jsme provedli výzkum, učitelé vyhrožují policií a OSPODem rodičům a nízká absence je vykoupena neochotou romských dětí chodit do školy. (viz tabulka 7).

Ve škole ZŠ Teplice je vyšší míra absencí způsobena fluktuací dětí, protože tato škola má vysoký počet dětí cizinců spolu s přibližně 30 % romských dětí. Škola si stěžuje na vysokou fluktuaci rodin a většina absencí jsou částečně způsobeny administrativním požadavkem na registraci dítěte, i když se odstěhuje z města, do doby, dokud rodič nahlásí novou školu. Další částí tohoto vysokého čísla je vysoká absence několika dětí z několika „problematických" rodin.
To, jak rády děti chodí do školy, je pro školu stejně důležité jako technické vybavení. Věříme a tento výzkum prokázal to, že míra toho, jak rády děti chodí do školy, je úměrná skutečné míře absence ve škole.
V polostrukturovaných rozhovorech jsme často slyšeli rodiče říkat, že dítě nerado chodí do školy, pokud to byla segregovaná škola, a jiní rodiče říkali opak, pokud šlo o běžnou školu. Nejsilnější výpověď však byla od rodičů v Ostravě Porubě, kde některé děti navštěvovaly segregovanou školu a poté, co byla tato škola uzavřena a romské děti byly rozděleny do pěti běžných škol. Rodiče často říkali, že jejich děti nechtěly dříve chodit do školy (když navštěvovali segregovanou školu), ale teď chodí do školy rádi. Když jsme se ptali, co je důvodem, často říkali, že vyučování bylo nudné a učitelé byli spíše jako policisté než učitelé, a teď v nových školách cítí, že se o ně někoho zajímá, výuka je zajímavá a nechtějí ji zmeškat. Často bylo zmiňovalo jako doporučení, zajímavé učivo, pocit, že se o vás někoho zajímá, vysoká očekávání a příjemné prostředí.
Romské rodiny žijící v sociálně vyloučených lokalitách budou mít vždy nějaké problémy, které si lidé žijící mimo tyto lokality nemohou ani představit. Existuje vyšší možnost, že minimálně jeden z rodičů bude závislý na drogách nebo alkoholu, ve vězení, že budou oba rodiče s nízkým vzděláním, nebo prostě nebudou důvěřovat systému. Proto budou mít často problémy s posláním dítěte do školy a řešení těchto celkových a pro ně existenčních problémů komplikované a složité. Ale to, co můžeme ovlivnit, a co můžeme udělat pro omezení absencí, je přivítat děti, které mají problémy, porozumět jejich problémům a pokusit se jim pomoci tyto problémy řešit namísto jednoduchého trestání a vybudovat v nich tak odpor vůči škole.

O „inkluzi" v České republice existuje velká debata. Někteří lidé inkluzi „nenávidí", zatímco jiní inkluzi „milují". Pravda je, že většina lidí ani nechápe, co to inkluze vlastně je.
Když mluvíme s učiteli, jejich chápání je takové, že „inkluze" jsou otevřené dveře jejich školy. Slyšíme často: „jsme inkluzivní, naše škola je otevřena každému dítěti. Jen málo učitelů chápe, že inkluze je o hodnotách, na nichž je škola postavena.
Pěkný obrázek poskytuje Index inkluze, který napsali Tony Booth a Mel Ainscow.
Myslíme si, že tato publikace by mohla být dobrým studijním materiálem pro každou školu.

Tabulka 8 Inkluzivní hodnoty, které chceme, aby naše škola byla postavena na tabulce 9 Hodnota, kterou nyní můžeme vidět na školách

Absence nemůže být řešena vyššími tresty bez pochopení toho, co se za těmito absencemi skrývá, co je jejich pravou příčinou. A hlavě to nepůjde bez pochopení, podpory a pomoci. Problém je v tom, že spousta učitelů je zatížena předsudky, zejména v segregovaných školách a nevidí potíže, kterým čelí některé rodiny, a místo pomoci nebo podpory ztěžují jejich životy ještě více.

Existence segregace a segregovaných škol je velkým problémem, protože tyto školy jsou jen kumulací rizikových faktorů a vysoká absence spolu se šikanou a násilím je každodenní rutinou.

Máme dobrý příklad, jak omezit vysokou absenci v segregovaných školách, a to se stalo uzavřením segregované školy a rozdělením romských dětí do běžných škol v Ostravě Porubě. Ty děti, které kdysi nechtěly chodit do školy, touží teď chodit do školy a učit se nové zajímavé věci. Namísto aby každý den poslouchali řeči typu „budete jako vaši rodiče, stejně skončíte na podpoře, nezaměstnaní a na drogách“, slyší „můžete to zvládnout, můžete být čímkoli chcete“.

Existují samozřejmě i rodiče, kteří se nestarají o to, jaké vzdělání jejich děti dosáhnou, ale je naší odpovědností jako společnosti, podporovat děti z těchto rodin, a nejen je trestat, protože tyto děti se mohou stát přínosem pro společnost, když budou vzdělaní a zaměstnaní, namísto břemenem společnosti, když budou nezaměstnaní a na dávkách.

Tento výzkum vznikl pro naše interní potřeby tvorby strategie naší organizace, ale může být i vodítkem pro jiné.

Věříme, že tato oblast bude prozkoumána hlouběji a odborněji, než doposud a tento náš výzkum může sloužit jako vodítko kam se dívat a na co se ptát.

Vypracoval tým Awen Amenca:
Miroslav Klempar, Magdalena Karvayová a Jolana Šmarhovyčová.

S podporou: **Bader Philanthropies**